Korištenje dokumentarnih filmskih materijala u nastavi sociologije :

Mašić, Tena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:334723

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

KORIŠTENJE DOKUMENTARNIH FILMSKIH MATERIJALA U NASTAVI SOCIOLOGIJE. METODIČKA OBRADA KRATKOG DOKUMENTARNOG FILMA *BLACK SHEEP*

DIPLOMSKI RAD

Tena Mašić

Zagreb, rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju

KORIŠTENJE DOKUMENTARNIH FILMSKIH MATERIJALA U NASTAVI SOCIOLOGIJE. METODIČKA OBRADA KRATKOG DOKUMENTARNOG FILMA *BLACK SHEEP*

DIPLOMSKI RAD
15 ECTS-a

Tena Mašić

Zagreb, rujan 2020.

Mentor
Dr. Sc. Zvonimir Bošnjak, pred.

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
The Department of Sociology

THE USE OF DOCUMENTARY FILM MATERIALS IN THE TEACHING OF SOCIOLOGY. METODICAL PROCESSING OF SHORT DOCUMENTARY FILM *BLACK SHEEP*

MASTER THESIS
15 ECTS

Tena Mašić

Zagreb, September 2020

Supervisor
Dr. sc. Zvonimir Bošnjak, Prof.

Sadržaj

1. Uvod 4

2. Nastavne metode 6

2.1. Definiranje nastavnih metoda 6

2.2. Klasifikacija nastavnih metoda 7

3. Svrha i ciljevi nastave sociologije 10

4. Dokumentarni film kao nastavno sredstvo 12

4.1. Prednosti korištenja dokumentarnog filma u nastavi sociologije 12

4.2. Preduvjeti za korištenje dokumentarnog filma u nastavi sociologije 15

4.3. Kako odabrati film? 17

4.4. Nedostaci dokumentarnog filma kao nastavnog sredstva 18

5. Metodička obrada dokumentarnog filma *Black Sheep* 21

5.1. O filmu *Black Sheep* 21

5.2. Prva varijanta metodičke obrade 22

5.2. Druga varijanta metodičke obrade 24

5.3. Rad na tekstu filma 24

6. Zaključak 27

Literatura 29

Prilog 31

Sažetak 42

Summary 43

1. Uvod

Društvo u kojem živimo u velikoj je mjeri oblikovano i sadržava različite vizualne podražaje. Pojedinac značajnu količinu (oko 83%) činjenica o objektivnoj stvarnosti prima upravo pomoću osjetila vida, njime percipira i upija svoju okolinu. Stoga, posebno mjesto u našoj svakodnevnici imaju vizualni i audiovizualni mediji. Gotovo je nemoguće u današnje vrijeme zamisliti obrazovanje bez korištenja računala i tehnologije (Matasić, I., Dumić, S., 2012; 143). Tehnologija se svakim danom sve više razvija i biva naprednija što znatno olakšava pristup vizualnim i audiovizualnim medijima koji se u sve većoj mjeri počinju koristiti u nastavi. Učitelji i nastavnici konstantno nastoje pronaći nove i zanimljivije načine i metode kojima bi svojim učenicima približili nastavne sadržaje i olakšali im njihovo svladavanje. Svakodnevno se susreću sa izazovom kako osigurati dinamičnu, zanimljivu i produktivnu nastavu. U nastojanju da na taj izazov odgovore adekvatno sve više posežu za novim tehnologijama, medijima i internetom. U ovome radu bavit ćemo se temom korištenja dokumentarnih filmskih materijala u svrhu poučavanja, ponajprije nastavnog sadržaja sociologije.

Rad je podijeljen na četiri tematske cjeline. U prvoj cjelini govorit ćemo o nastavnim metodama, njihovom definiranju i klasifikaciji. Nadalje, u sljedećoj cjelini priložit ćemo sažetu sistematizaciju osnovnih svrha i ciljeva nastave sociologije. Treća tematska cjelina okosnica je rada. U njoj ćemo govoriti o dokumentarnom filmu kao nastavnom sredstvu u poučavanju. Raspravljat ćemo o njegovim prednostima i nedostacima u kontekstu nastave sociologije. Definirat ćemo preduvjete za korištenje dokumentarnog filma u nastavi te nabrojati i obrazložiti osnovne kriterije za njegov optimalan odabir. Posljednja tematska cjelina naglasak stavlja na dokumentarni film pod nazivom *Black Sheep*. U njoj ćemo predstaviti dva osnovna načina metodičke obrade dokumentarnog filma u kontekstu odabranih cjelina iz udžbenika sociologije za treći razred srednje škole. Priložit ćemo također i transkribirani tekst odabranog filma na engleskom (izvornom) i hrvatskom jeziku te obrazložiti njegovo korištenje sa ili bez samoga filma ili dijela filma.

Polazište rada čine relevantne knjige i članci vezani uz nastavu sociologije i korištenje raznih filmskih predložaka, te drugih vizualnih pomagala u nastavi. Nastojat ćemo teorijski prikazati i detaljno razraditi načine, svrhu i koristi upotrebe dokumentarnih filmskih materijala u nastavi sociologije. Govorit ćemo o tome na koje sve načine njihova

upotreba može učenicima srednjih škola olakšati razumijevanje sociooloških koncepata i tema, te im približiti te koncepte korištenjem njima bliskih primjera i sadržaja.

Kao što je ranije spomenuto, poseban naglasak bit će stavljen na metodičku obradu kratkog filma *Black Sheep*. Kao prvu varijantu metodičke obrade, predložit ćemo kritičku obradu potonjeg uz korištenje raspravnog analitičkog obrasca, a kao drugu varijantu predložit ćemo kritičku obrada s kreativnim zadatkom. Kritička obrada u našem slučaju podrazumijeva povezivanje sadržaja dokumentarnog filma s odgovarajućim sociološkim pojmovima i konceptima inzistirajući na višim ishodima; primjene, analize, sinteze i evaluacije.

2. Nastavne metode

2.1. Definiranje nastavnih metoda

Nastavni proces pretpostavlja sintezu nastavnih metoda, oblika i postupaka baš kao što što svaki svrsishodni ljudski rad pretpostavlja sintezu ljudskih djelatnosti, energija i materijala. (Bežan, A., Jelavić, F., Kujundžić, N., Pletenac, V., 1993; 129). Sam naziv metoda potječe od grčke riječi *methodos*, što u prijevodu znači postupak ostvarenja cilja, odnosno način djelovanja. (Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2010;148) Dakle, nastavne metode su sredstva, oblici djelovanja i postupci u nastavnom procesu kojima se učitelj ili nastavnik služi kako bi zajedno s učenikom, putem predavanja i usvajanja znanja, obradio nastavni materijal na što efikasniji, kvalitetniji i ekonomičniji način. Metode kao takve omogućuju nam i olakšavaju ostvarivanje zadanih ciljeva nastavnog procesa. Jelavić, F. (1998; 43) ističe kako „nema univerzalne nastavne metode kojom bi „svatko i sve“ mogao učiti odnosno kojom bi „svakoga i svemu“ mogli poučavati“, niti postoji najbolja nastavna metoda. Iako one „nisu svemoćne u ostvarivanju ciljeva i zadataka odgojno-obrazovnog rada one su značajna i nezamjenjiva okosnica stvaralačkog usmjeravanja polaznika i nastavnika.“ (Filipović, N.S.,1981; 235).

Metode variraju od nastavnika do nastavnika, i od predmeta do predmeta no ipak imaju neke zajedničke komponente. (Jelavić, F., 1998; 43) Njihova je osnovna svrha optimizirati i aktualizirati potencijale učenika, ne samo kako bi usvojili što više nastavnog materijala i stekli veće znanje, već kako bi se u što većoj mjeri razvila njihova društvena ličnost i sve njihove sposobnosti.

Kada govorimo o poimanju i definiranju metoda poučavanja, važno je istaknuti kako postoje određene razlike među znanstvenicima, odnosno didaktičarima. Neki od njih će u definiranju, navodi Terhart, E. (2001;29), naglasak staviti na povezanost nastavne metode s ciljem poučavanja, drugi će pak istaknuti odnos prema sadržajima poučavanja i učenja, treći su više usmjereni na učenika, pa nastavnu metodu definiraju kao vanjsku pomoć pri učenju, dok će četvrti u svoja razmišljanja uključiti i školu kao okvir učiteljeva djelovanja. Iako je iz navedenih razloga vrlo teško izvesti jednu univerzalnu definiciju nastavnih metoda, navest ćemo nekoliko mogućih određenja ovoga pojma.

„Nastavne metode su:

- osmišljeni postupci, načini i djelovanja tijekom učenja i nastave;

- učinkoviti načini komuniciranja među subjektima nastave i učenja pri stjecanju znanja, razvoju sposobnosti i vještina te poticanju razvoja drugih kvaliteta ličnosti tijekom poučavanja i učenja;
- zajedničke aktivnosti učenika i učitelja pri ostvarivanju ciljeva i zadataka nastave i učenja (način prikupljanja, prenošenja, primitka i misaone prerade informacija i sadržaja određenih nastavnih predmeta);
- algoritam postupanja onoga koji poučava i onoga koji uči radi ostvarivanja određenoga odgojnoga i obrazovnog postignuća.“ (Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2010; 148-149; prema: Lavrnja, 1996., Jelavić, 2003., Kiper i Mischke, 2008., Malić i Mužić, 1981., Poljak, 1991., Pranjić, 2005., Terhart, 2001.)

2.2. Klasifikacija nastavnih metoda

Postoje različiti izvori kojima se sadržaji mogu prenositi. Dakako ne mogu se svi sadržaji prenositi svim kanalima, stoga je potrebno prilikom odabira metode i sredstava poučavanja obratiti pažnju na sadržaj, informacije, poruke koje se žele prenijeti kako bi odabrana metoda bila najadekvatnija za prijenos upravo one informacije koju se želi prenijeti ili ostvarenje cilja kojemu se teži. Također, treba težiti osiguravanju što veće aktivnosti učenika u nastavnom procesu.

„Svaka se metoda može primjenjivati na različite načine. Međusobnim kombiniranjem i dopunjavanjem metode postaju djelotvornije.“ (Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2010; 149).

Kako smo ranije istaknuli, različiti didaktičari nude mnogobrojne definicije nastavnih metoda, sukladno tome veliki je broj i njihovih klasifikacija. Onu o kojoj ćemo u nastavku govoriti dao je V. Mužić, a temelji se na „dominantnom osjetilnom kanalu kojim se predstavljaju i primaju nastavni sadržaji: verbalni, vizualni, prakseološki.“ (Jelavić, F.,1998; 48)

Osnovu verbalnih metoda dakako čini govor. On nam služi kao sredstvo prijenosa sadržaja, informacija, te poruka. Također je i sredstvo komuniciranja kojim nastavnik i učenici šalju i primaju poruke, uspostavljaju međusobne odnose, te međusobno utječu na ponašanje. (Jelavić, F., 1998; 48). Možemo ih podijeliti na četiri osnovne skupine: usmeno izlaganje, čitanje i rad na tekstu, pisanje i razgovor.

Najčešći oblik usmenog izlaganja je predavanje, međutim usmeno izlaganje obuhvaća i opisivanje, objašnjavanje i obrazlaganje. Kada govorimo o radu na tekstu

podrazumijeva se određena aktivnost učenika. Ta se aktivnost očituje prvenstveno u čitanju zadanog materijala (teksta iz udžbenika, priručnika, članka i slično), te njegovoj obradi putem izdvajanja ili prezentacije određenih ideja, koncepata; strukturiranja sadržaja; izradi tablica ili grafikona; odgovaranja na zadana pitanja ili rješavanje zadataka. (Jelavić, F., 1998; 48-54) Treći vrstu verbalnih metoda čini pisanje, ono služi ponajprije kako bi se sažeo sadržaj predavanja i povećala njegova preglednost, a također i kako bi se njime potkrijepilo izloženo (zaključci, definicije, termini, pitanja). Posljednja verbalna metoda je razgovor. Ovdje je riječ o dijalogu koji se ostvaruje između učenika i nastavnika, te učenika i učenika. Bit razgovora nije i ne treba biti u tome da nastavnik „postavlja unaprijed pripremljena pitanja i očekuje unaprijed pripremljene odgovore" (Jelavić, F., 1998; 55, prema: Pletenac, 1987., 121), već on mora biti strukturiran na način da potiče razmišljanje, spontano napredovanje razgovora i misli kod učenika, te na taj način proširuje njegovo znanje.

Kao što osnovu verbalnih metoda čini govor, tako i osnova vizualnih metoda počiva na vizualnim podražajima, odnosno vizualnim izvorima informacija. U nekim je znanostima nezamislivo poučavanje bez vizualnih izvora. S obzirom da oko 83% činjenica o objektivnoj stvarnosti, kako smo već istaknuli, čovjek prima vidom potrebno je „u nastavi i učenju osigurati i primjenjivati čim više vizualnih nastavnih sredstava koja imaju visoku razinu informativne vrijednosti. (Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2010; 159, prema: Jelavić, F., 1998). Primjenjivanjem vizualnih metoda u nastavnom procesu, korištenjem primjerice filmova, fotografija, crteža, modela ili predmeta, povećava se učinak učenikovog primitka i prerade novog sadržaja, te se omogućuje i lakše razumijevanje pojmova, termina ili procesa o kojima se govori. Veliku ulogu ovdje odigravaju vizualni i audio-vizualni mediji o čijim ćemo prednostima i manama govoriti nešto kasnije.

Prakseološka metoda ili metoda praktičnih radova posljednji je dio klasifikacije V. Mužića. Temelji se na stjecanju iskustva, odnosno znanja „izravnim izvođenjem praktične radnje koje integrira dvije ključne komponente: osjetilno-praktičnu i misaono-teorijsku" (Jelavić, F., 1998; 61). Korištenjem ove nastavne metode učenikova aktivnost, participacija u nastavi na najvećoj su razini. Potonja podrazumijeva da učenik misli, promišlja, donosi zaključke koje temelji na svom vlastitom iskustvu.

Ukratko predstavljene nastavne metode daju nam podlogu za daljnje razmatranje optimalnijih načina i sredstava poučavanja i učenja. Neminovno svaka od njih ima

stanovite nedostatke, ali bez obzira na njih posjeduju određene vrijednosti. Njihove vrijednosti možemo promatrati u korelaciji sa ciljevima i zadaćama nekih konkretnih nastavnih sadržaja, te osobinama učenika i sposobnostima nastavnika. Važno je još jedanput istaknuti kako ne postoji „najbolja“, niti univerzalna nastavna metoda kojom se svaki sadržaj ili predmet mogu poučavati. S obzirom na ono što želimo postići ili koje reakcije želimo pobuditi kod učenika, odabrat ćemo onu nastavnu metodu koja će nas najizravnije i najučinkovitije dovesti do tog cilja. Najčešće u praksi to znači kombiniranje različitih metoda i sredstava poučavanja. Odlučujemo u daljnjem tekstu razraditi i preispitati korištenje vizualnih i audio-vizualnih sredstava, odnosno filma u nastavi. Naglasak stavljamo na korištenje dokumentarnog filma u nastavi sociologije. Da bismo mogli razlučiti prednosti i mane korištenja dokumentarnih filmskih materijala u nastavi sociologije prvenstveno se moramo zapitati zašto učimo (poučavamo) sociologiju?

3. Svrha i ciljevi nastave sociologije

„Zašto učimo sociologiju?“ – pitanje je koje je dobro poznato i zasigurno barem jednom postavljeno svakom sadašnjem, bivšem pa čak i budućem nastavniku sociologije (u procesu prakse) u srednjoškolskom obrazovanju. Kako bismo sažeto odgovorili na njega u ovome tekstu, potrebno je prvenstveno dati samu definiciju sociologije. „To je znanost koja se bavi sustavnim istraživanjem i tumačenjem društvenoga ponašanja ljudi, društvenih odnosa i pojava“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 8) Također možemo reći i da je sociologija znanost „koja proučava društva i načine na koje ta društva oblikuju ponašanje, vjerovanja i identitet ljudi“ (Fanuko, N., 2011; 8) S obzirom na njeno određenje, možemo ustvrditi da nam sociologija kao znanost može pružiti stanoviti uvid u društvo, njegovo uređenje i strukture; objasniti ponašanja njegovih sudionika; latentne procese koji se odvijaju u njemu. Jednostavnije rečeno, sociologija nam pomaže osvijestiti društvene pojave i strukture kojih smo dio. Ona nam ne daje magičan recept kako uspjeti u životu, već nam pruža mogućnost opažanja i boljeg razumijevanja različitih aspekata svijeta u kojem živimo. (Fanuko, N., 2011; 8) Ovu sposobnost „povezivanja svojih osobnih, svakodnevnih problema i iskustava s društvenim procesima koji utječu na njih“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 174), a daje nam je sociološki pogled na društvo, američki sociolog Cecile Wright Mills nazvao je sociološkom imaginacijom. Mills je naglašavao neodvojivost, nedjeljivost pojedinca i društva.

Sociologija kao znanost o društvu ima mnoge praktične primjene u životu ljudi. Sociolog Anthony Giddens ističe da nam ona pomaže osvijestiti kulturne razlike kroz proučavanje različitih kultura i društava. Stavljajući se u poziciju drugih ljudi možemo lakše razumjeti njihove postupke, potrebe i načine života. Nadalje, sociologija omogućava procijeniti, odnosno ocijeniti učinkovitost određenih politika i inicijativa, a razumijevanjem političkih promjena može se predvidjeti i koje će implikacije one imati na naš način života (primjerice, ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju i slično). (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 173) Pomaže nam također u boljem razumijevanju samih sebe, pruža nam alate i znanja pomoću kojih možemo preispitati, vrednovati i razumjeti svoje odluke i ponašanja, objektivno sagledati vlastite postupke i stil života, te samim time i pridonijeti boljem razlučivanju pri donošenju odluka u budućnosti (primjerice, kako odabrati buduću profesiju; pomaže odvagnuti koristi i štete pokretanja neke inicijative ili pridruživanje političkoj stranci i drugo). Kao predmet u srednjoškolskom obrazovanju, sociologija priprema učenike i „za uvažavanje i

promicanje ljudskih prava, te razumijevanje i poticanje društvene solidarnosti“. (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 4) Donosimo i neke od odgovora nastavnika sociologije na pitanje koja su svrha i ciljevi nastave sociologije (iz istraživanja *Svrha i ciljevi srednjoškolske nastave sociologije iz perspektive nastavnika*):

- „relevantnost za život učenika, budući da se sociologija bavi svakodnevnicom, odnosno pojavama i problemima s kojima se mladi ljudi susreću u svakodnevnom životu;
- razumijevanje različitih društvenih pojava, procesa i promjena te vlastite pozicije i uloge u društvu;
- sociologiju karakterizira multiperspektivnost kao osnova za razvoj kritičkog mišljenja i sociološke imaginacije kao središnjih ciljeva;
- isticanje vrijednosti poput: pluralizma, tolerancije, nadilaženja predrasuda, otvorenosti, komunikativnosti, kvalitetnog suživota s drugima, aktivizma;
- sociologija posjeduje izniman odgojni potencijal.“ (Koprivnjak, M., 2017; 35)

Želimo istaknuti kako, osim što ima uistinu izniman odgojni potencijal, sociologija kritički propitkuje društvene procese i odnose, analizira i osvješćuje kulturne raznolikosti, identitete, vrijednosti; objašnjava društvo (u prošlosti i sadašnjosti), devijantno ponašanje; pomaže nam razumjeti društvene institucije, njegovu strukturu i još mnogo toga. Njena glavna uloga je *„otkriti ono što je skriveno“* – Pierre Bourdieu (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 174).

Nastavnik sociologije (kao i nastavnici drugih znanosti) nastoji na što kvalitetniji i zanimljiviji način učenicima predstaviti, približiti i zajedno s njima obraditi sadržajne jedinice i cjeline kako bi maksimirao usvajanje i razumijevanje različitih koncepata. Kako bi se navedeno postiglo potrebno je osigurati u učionici poticajnu atmosferu koja će zatim pogodovati hitrom usvajanju i primjeni novih znanja. Cilj ovog rada je prikazati na koji se način mogu koristiti dokumentarni filmski materijali u dostizanju navedenog cilja. Razloge njegove primjerenosti i primjenjivosti u nastavi sociologije razradit ćemo u narednom poglavlju.

4. Dokumentarni film kao nastavno sredstvo

4.1. Prednosti korištenja dokumentarnog filma u nastavi sociologije

„Tehnologija ima jedinstveni potencijal unošenja stvarnoga svijeta u učionicu radi istraživanja, analize i refleksije.“ (Eggen, P., Kauchak, D., 2006; 271)

Iako je film kao nastavno sredstvo[1] vrlo često podcijenjen, zanemaren ili nepravilno korišten, povećanjem dostupnosti modernih tehnologija i medija dolazi do sve učestalije njegove primjene u suvremenoj nastavi. Njegova uporaba najčešća je u nastavi stranih jezika ili nastavi književnosti u svrhu prikaza ekranizacije književnih dijela. Nadalje, dokumentarni filmovi upotrebljavaju se u nastavi biologije, geografije i povijesti.

Film se definira, prije svega, kao umjetnost, „umjetnost prizora uzetih iz stvarnosti i prenesenih na filmsku vrpcu“ (Stojanović u Težak, S., 2002; 11), ili kao „medij ozvučene ili neozvučene slike u pokretu“ (Težak, S., 2002; 11). Kao najčišću vrstu filma i okosnicu ove cjeline izdvajamo dokumentarni film[2] koji „pruža mogućnost najuvjerljivijeg prikaza zbilje i ljudskog života.“ (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 258, prema: Mikić, 2004;33). On nastoji prikazati stvarna zbivanja koja su se zaista odvila, stoga se istinitost često ističe kao ključni element njegova doživljavanja i procjenjivanja. (*Filmski leksikon*, 2003; 140) Osnovne vrste dokumentarnog filma su: „činjenični film (prikazivanje događaja, reportaže, odnosno nadgradnja snimanog događaja), namjenski film (obrazovni), popularno-znanstveni, promidžbeni (od političke propagande do reklamnih filmova) i antropološki film (prikazuje život pojedinca, sredine).“ (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 259, prema: Mikić, 2001; 108)

Iako većina pomisli na zabavu kada čuju riječ film, on je puno više od toga. Osim što je popularan način zabave, predstavlja i vrijedno sredstvo za poučavanje raznih sadržaja, pa tako i sociologije. Korištenje dokumentarnog filma pri obradi neke sociološke teme može biti vrlo korisno iz razloga što pruža mogućnost iscrpnog gledanja, te na taj način pomaže učenicima razumjeti i usvojiti viđeno. Howard Becker (1986; 223) ističe kako sociolozi često biraju istraživačke teme koje su društveno bitne u danom trenutku, poput istraživanja siromaštva, droga, imigracije i sličnih tema. Stoga nastavnici dokumentarne filmove mogu „koristiti kao izravan prikaz određenih problema o kojima

[1] „Nastavna sredstva su didaktički oblikovani predmeti, pomoću kojih se utemeljuje proces odgoja i obrazovanja. Pomoću njih učenici lakše shvaćaju nastavne sadržaje i primaju nove spoznaje.“ (Ek, M., 2010; 156, prema: Rosandić, 2005; 131)

[2] U ovome radu naglasak stavljamo na dokumentarni film i njegovu primjenu u nastavi sociologije. U daljnjem tekstu koristimo izraz film u kontekstu dokumentarnog filma.

se govori u nastavi (na primjer: zločini, maloljetnička delikvencija, konzumiranje droga, obiteljski život, društvene klase, rasa, društveni pokreti ili politika).“ (Dowd, J., 1999; 327) Nadalje, film može na učenike djelovati vrlo motivirajuće jer im daje uvid u stvarne životne situacije s kojima se mogu iskustveno poistovjetiti. (Jemrić Ostojić, I., Skledar Matijević, A., 2009) Albert Bergsen ističe kako su popularni filmovi oni koji zapravo sadrže najviše sociooloških i civilizacijskih pretpostavki, a kulturne i civilizacijske pretpostavke su implicitne i stoga sociolozima najvrjednije. Priča filma kao prednji element i kulturne pretpostavke kao stražnji element susreću se u određenoj društvenoj situaciji što nazivamo društveni kontekst. (Bergsen, A., 2016; 585-596) Iako mnogi igrani filmovi u sebi sadrže veliku količinu stvarnog i neizmišljenog sadržaja, ipak im je polazna točka fiktivna radnja dok je temeljni cilj dokumentarnog filma „stvaranje dojma o činjeničnom, stvarnom, zatečenom stanju i pri tome se može služiti čak i igranofilmskim rekonstrukcijama“ (Turković, H., 2012;45) te bismo stoga prednost za korištenje u nastavi ipak dali dokumentarnome filmu. Iako se fokusiramo na dokumentarni film i dajemo prednjost njegovu korištenju u nastavi sociologije, ne umanjujemo prednosti koje posjeduju druge filmske vrste i mogućnost njihovog korištenja u nastavi.

„Film je proizvod ljudske kreativnosti – društveni proizvod – i kao takav, trebao bi privlačiti pozornost sociologa.“ (Dowd, J., 1999; 325) Od samih početaka, dokumentarne fotografije korištene su za istraživanje društva. Korištene su za prikaz udaljenih društava, obiteljskog života, institucija, organizacija, za izvještavanje o važnim društvenim događajima i slično. (Becker, H., 1986;224-231) U današnje vrijeme čine to i filmovi, posebice dokumentarni. Stoga bi posebnu pažnju sociologa trebao privlačiti upravo dokumentarni film s obzirom da se njime nastoji što vjernije prikazati stvarni svijet i ljudski život. Međutim, bacimo li pogled na bilo koji sociološki časopis ili knjigu, većina sadržaja sastoji se pretežito od teksta, nekoliko statističkih grafova, tablica i dijagrama. (Guggenheim, M., 2015; 346) U usporedbi s time, druge discipline poput biologije i kemije koriste velik broj raznih tehnologija za prikaz svijeta, od crteža do računalnih modela. Becker nas potiče da kameru promotrimo kao stroj koji bilježi i komunicira baš poput pisaćeg stroja ili u ovome slučaju poput teksta i grafova. Napominje također kako je pogrešno smatrati da kamera jednostavno bilježi ono što se nađe pred njom. Ona zapravo u rukama sposobnog fotografa ili snimatelja može na svoj način postići sve ono što izražavaju tekst, graf ili tablica. (Becker, H., 1986;224)

Društvene znanosti, a među njima dakako i sociologija, većim su dijelom sačinjene od teorija i apstraktnih koncepata koji su učenicima poprilično strani, daleki i

teški za razumijevanje i vizualizaciju, stoga im je potrebna konkretizacija koju film nesumnjivo može pružiti. (Moskovich,Y., Sharf, S., 2012; 54) „Pomaže im doseći dubinsko znanje, razviti kritičku interpretaciju i aktivno ih uključiti u predmet.“ (Moskovich,Y., Sharf, S., 2012; 54, prema Morze, 2008) U ovome kontekstu, ističu Moskovich i Sharf (2012; 54-55), učenici se ne fokusiraju na memoriziranje sadržaja, već uče proces donošenja odluka, a film može u njima izazvati propitkivanje društvenih događaja, dozvoljavajući im da donesu vlastite zaključke o viđenom. Nekoliko je osnovnih prednosti koje donosi korištenje dokumentarnih filmskih materijala u nastavi sociologije. Prvenstveno, učenicima približava pojednostavljuje apstraktne teorije, pojmove i koncepte; pomoću pojednostavljivanja sadržaja osigurava dugoročno pamćenje i generira apstraktno mišljenje. (Moskovich,Y., Sharf, S., 2012; 54, prema Morze, 2008 i Benedict, 2006) S obzirom da ovakvo nastavno sredstvo sadržava brojne informacije, nastavnik ga može koristiti za obrađivanje ne samo jedne, već više nastavnih cjelina. Nadalje, prikazivanje dijelova dokumentarnog filma koji se bave primjerice rasističkim incidentima može biti pokretač za pokušaje razrješenja sličnih situacija u simuliranom nastavnom okruženju te, s obzirom da se tijekom filma poistovjećuju i suosjećaju s protagonistima, može nagnati učenike na razmišljanje kako bi se oni ponijeli u sličnoj situaciji i na taj ih način, dok ga gledaju, film odgaja i uči životnim lekcijama od iznimne važnosti. Stoga, možemo zaključiti kako dokumentarni filmovi i druga vizualna sredstva (primjerice dokumentarne fotografije) ukazuju na društvene probleme, „društvene zla“ i pozivaju na njihovo ispravljanje. (Becker, H., 1986; 235) Korištenje dokumentarnog filma kao nastavnog sredstva rezultirat će raspravom što ukazuje na komunikativni potencijal nastavnog filma, koji je direktno usmjeren na senzibilizaciju učenika prema drugima i različitima te na taj način razviti kod njih vještine sagledavanja situacije iz različitih perspektiva.

Kroz temu filma svijet i događaji prikazuju se subjektivno. Način prikaza događaja uvjetuje redatelj, no bez obzira na to ne umanjuje se vrijednost dokumentarnog filma kao sredstva za prikaz svakodnevnog života i društvenih obrazaca budući da se pri njegovom stvaranju nastoji „postići što veća sličnost s izvanjskim zbivanjima.“ (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 259) Da je tome zaista tako, možemo vidjeti zahvaljujući istraživanju koje su proveli Moskovich i Sharf. U njemu, učenicima je prikazan isječak filma koji se može protumačiti kroz konfliktnu teoriju s obzirom da je situacija prikazana kao konflikt, međutim učenici su u njemu prepoznali i elemente simboličkog interakcionizma, te tako samostalnim zaključivanjem i korištenjem različitih teorija u analizi filma produbili svoje

razumijevanje i konceptualizaciju istih. (Moskovich,Y., Sharf, S., 2012; 60-61) Korištenje vizualnih materijala u nastavi pridonosi uključenosti, suradnji, pluralizmu i kreativnosti učenika, a također, kao što smo prethodno naveli, pomaže im stvoriti poveznicu između teorije i situacija u realnom svijet. „Vizualni materijali unose dramu i živost u brojne koncepte i učenicima su osvježavajući.“ (Guggenheim, M., 2015; 348; prema: Spencer, 2011; 33) Film omogućuje učenicima sigurno i kritičko primanje poruka s ekrana, razvija imaginacijske sposobnosti učenika te im pomaže postati kritička, stvaralačka ličnost. (Težak, S., 2002; 39)

Bez obzira na navedene prednosti, nastavnici oklijevaju u njihovom korištenju iz razloga što vizualno poučavanje zahtjeva veći napor i više vremena. Dok neki sociolozi smatraju kako korištene vizualnih medija bilo koje vrste umanjuje „znanstvenost“ i objektivnost sociologije, te ih vide kao, u najmanju ruku, problematične (Guggenheim, M., 2015; 348; prema: Becker 2007;191), drugi pak smatraju kako je ovakva klasifikacija vizualnih materijala dosta neobična iz razloga što prirodne znanosti rutinski koriste vizualne materijale kao dokaze, dok u društvenim znanostima to čine jedino povijest i antropologija (Becker, H. S., 2007; 191), no o nedostatcima i kritikama dokumentarnog filma i drugih filmskih vrsta govorit ćemo nešto kasnije. Kako bi se kvalitetno primijenilo ovo nastavno sredstvo potrebna je dobra organizacija vremena i prije svega dobra priprema nastavnog sata, plana rada te odabir filma.

4.2. Preduvjeti za korištenje dokumentarnog filma u nastavi sociologije

Od iznimne je važnosti istaknuti kako se korištenje filma u nastavi nipošto ne bi smjelo svesti na puko gledanje nekog filma tijekom jednog, dva ili više nastavnih sati kao što to nerijetko biva. Didaktika uvođenja dokumentarnog filma u nastavu mora u sebi sadržavati obradu sadržaja filma, obradu onih pojmova, teorija ili procesa koji su u danom filmu sadržani, određene zadatke koji moraju biti moraju biti obavljeni te naravno objašnjenje svrhe prikazivanja filma.

Budući da se u ovome kontekstu dokumentarni film ne gleda radi zabave i razonode, već je njegova primarna zadaća učenicima pružiti interesantan nastavni sat i motivirajuću radnu sredinu, potrebna je valjana priprema nastavnika za sat. Priprema nastavnika odnosi se na organizaciju i planiranje nastave, podrazumijeva pomno planiranje vremena, detaljno upoznavanje sa sadržajem filma koji će se koristiti kako bi procijenio njegove edukativne kvalitete, zatim, izdvajanje sociooloških pojmova i koncepata koji se pomoću njega demonstriraju. Dakle, osnovna je zadaća nastavnika

složiti detaljan nastavni plan, u kojemu će jasno definirati ciljeve i ishode, odrediti metode, sredstva i materijale koje će koristiti u nastavi i artikulaciji nastavnog sata. Nastavnik mora također obratiti pažnju na činjenicu da učenici na nastavu dolaze s različitim iskustvima, mišljenjima i stavovima, te iz različitih sredina i kulturoloških podloga, stoga mora oprezno obrađivati primjerice međukulturne teme da bi se izbjegli nepoželjni konflikti i rasprave pri obradi određenih situacija u filmu.

Obrada filmskih materijala zahtijeva, ponajprije od nastavnika, visok stupanj medijske kompetencije kako bi se ona mogla razvijati i poticati i kod učenika. Medijska kompetencija se definira kao „sposobnost kretanja po svijetu medija na kritički, reflektivan i nezavisan način, s osjećajem za odgovornost, koristeći medije kao sredstvo za nezavisno i kreativno izražavanje." (Tolić, M., 2008; 5, prema: Pötinger i sur., 2004; 71) Sociolozi koji žele koristiti vizualne materijale moraju naučiti pristupati im na studiozan način. Svaki prikaz, slika, nije samo ono što pokazuje, ona je puno više od toga. Ona je i raspoloženje, moralna procjena, uzročne veze koje sugerira. Sačinjena je od navedenih detalja – ima vlastiti „jezik". Kao što glazbenici moraju naučiti „jezik" glazbe, tako i sociolog mora naučiti „jezik" vizualnih materijala, uočiti i promotriti sve detalje i „pročitati" ih. (Becker, H., 1986;232) Dakle, riječ je o sposobnosti ne samo korištenja medija, već i sposobnosti izdvajanja bitnih i relevantnih dijelova iz njih te njihova kritička obrada. Iz tog je razloga vrlo bitno i za nastavnike i za učenike da se vještine, znanja i sposobnosti potrebnih za analizu filma kod nastavnika razvijaju i potiču još na fakultetskoj razini, a kasnije unapređuju i kroz različite seminare i predavanja u okviru cjeloživotnog obrazovanja nastavnika. Razvoj ove kompetencije od značajne je važnosti i radi same prilagodbe sadržaja filma nastavnom okruženju. Već smo ranije naglasili kako se događaji i situacije u filmu prikazuju subjektivno, te njegova primarna namjena nije uporaba u nastavi, stoga je na nastavniku da njegov sadržaj prilagodi nastavnoj cjelini koja se obrađuje, da izdvoji primarne i sekundarne poruke u njemu. Nadalje, pažnju treba obratiti i na učenike. Kako bi mogli kvalitetno analizirati film moraju prije gledanja biti upoznati sa cjelinom ili barem osnovnom teorijom kako bi mogli posebnu pozornost obratiti upravo na one dijelove koji su im najrelevantniji. Nastavnikova je dužnost provesti pripremnu fazu prije gledanja, što podrazumijeva upoznavanje učenika sa zadacima koji ih očekuju tijekom gledanja te pojašnjavanje njihove uloge i svrhe. Jedan od načina kako uvesti učenike u temu i motivirati ih je izrada umne mape. U njenom središtu nalazi se pojam ili pojmovi najvažniji za cjelinu koja se obrađuje (primjerice rasizam, identitet i sl.), a učenici upisuju ili daju svoje asocijacije. Upoznavanje s temom

ili sadržajem odabranog filma može se provesti i pomoću izrade profila protagonista filma. Profile može izraditi nastavnik i gotove ih ponuditi učenicima nakon čega će ih zajedno analizirati, ili u drugoj varijanti, profile izrađuju učenici podijeljeni u nekoliko grupa, a nastavnik im daje samo fotografiju protagonista. (Hlebec, M., 2018; 17) Nakon izrade profila uslijedit će rasprava i analiza odnosa različitih likova. Osim navedenih preduvjeta za korištenje dokumentarnog filma u nastavi sociologije, potrebno je ispuniti još jedan, a to je adekvatna opremljenost učionice za prikazivanje filma te pristup internetu. Iako danas za projekciju filma nije potrebno mnogo, barem što se tehnologije tiče, nažalost, veliki broj škola i dalje nema adekvatnu tehnološku opremu, stoga i to predstavlja jedan od značajnih razloga slabije zastupljenosti filma u nastavi. (Đordić, A., 2016; 13)

4.3. Kako odabrati film?

Obzirom na veliku količinu različitih filmova koji su nam dostupni, nameće se pitanje *Kako pravilno odabrati film za prikazivanje na nastavi sociologije?* Ovo će pitanje zasigurno zadavati mnogo muke nastavnicima koji se odluče uključiti film u svoju nastavu. Određivanje nastavnih ciljeva i ishoda uvelike će smanjiti opseg potencijalnih filmova s obzirom na tematsku cjelinu koja se obrađuje. Nastavnik je taj koji mora procijeniti edukacijsku vrijednost filma, idealno to je dokumentarni film koji se bavi tematikom koja je obrađena u udžbeniku koji se koristi.

Film koji se prikazuje učenicima mora prije svega biti privlačan i zanimljiv kako bi ih zainteresirao za cjelinu koja će se obrađivati. Također, mora im sadržajno biti blizak. Ako odaberemo film koji učenici „emocionalno i intelektualno ne mogu razumjeti“ (Đordić, A., 2016; 15), malo ćemo time postići.

Bitno je svakako da odabrani film bude u skladu s trenutnim interesima učenika, trendovima i aktualnom situacijom. Na taj će im način identifikacija sa sadržajem i temom postati znatno lakša. Za učenike će atraktivniji biti nešto noviji dokumentarni filmovi koji se bave suvremenim temama ili starim temama, ali u kontekstu suvremenosti. Primjerice, u kontekstu trenutnih zbivanja u Sjedinjenim Američkim Državama, pojave pokreta *Black Lives Matter*, jačanja rasizma i međukulturalnih sukoba, s kojima su učenici zasigurno dobro upoznati praćenjem društvenih mreža i *main stream* medija, obrada filma *Black Sheep* u sklopu cjelina identitet i subkulture (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 53-64) omogućila bi učenicima povezati teoriju sa stvarnim aktualnim događajima, osvijestiti da se ne radi samo o suhoparnim pojmovima u udžbeniku, već o, i dalje

svakodnevnoj, borbi za ravnopravnost i slobodu različitosti. U svrhu obrade navedenih cjelina može se također obrađivati i nešto stariji, ali nimalo manje vrijedan, igrani film Ubiti pticu rugalicu (*To Kill a Mockingbird*) iz 1962. g. nastao po istoimenom romanu američke književnice Harper Lee. S obzirom na dužinu filma, mogu se prikazati određeni dijelovi, isječci koje nastavnik odredi kao ključne i najslikovitije, nakon čega će zasigurno uslijediti iscrpna i posve zanimljiva diskusija. Poželjno je također i da filmski materijal koji se koristi u nastavi ima prijevod (ako je izvorno na stranom jeziku), radi lakšeg praćenja i razumijevanja sadržaja.

Posljednji kriterij koji ćemo izdvojiti jest način prikaza odabranog filma. Kao što smo već naglasili, nije dovoljan sam film, možda i bitnija od njega je provedba sata, odnosno prezentacija tog filma. Film se može koristiti u nastavi na nekoliko specifičnih načina. Prvi način je prikazivanje cijelog filma, pri čemu se naravno treba pripaziti da se on ne koristi samo kao sredstvo popunjavanja sata. S obzirom da igrani filmovi mogu trajati i po nekoliko sati (najčešće oko dva sata), za prikazivanje cijelog filma najpogodniji su dokumentarni filmovi koji uglavnom traju oko 40 minuta. Ovdje treba povesti računa o zadacima prije, tijekom i nakon gledanja. U cijelosti se film može prikazivati i kroz nekoliko školskih sati, ako je riječ o nešto dužem dokumentarnom filmu. Odabir ovakvog načina prikaza može biti prigodan ako su u odabranom filmu zastupljeni pojmovi iz više nastavnih cjelina koje će se na taj način povezati i obraditi zajedno. Ako to pak nije slučaj, nastavnik može film podijeliti na nekoliko smislenih cjelina i učenicima prikazati samo odabrane dijelove za koje smatra da najbolje demonstriraju teme o kojima se govori, a ostatak im sažeto prepričati ili zadati da samostalno pogledaju cijeli film za zadaću.

4.4. Nedostaci dokumentarnog filma kao nastavnog sredstva

Uz navedene prednosti korištenja dokumentarnog filma i drugih vizualnih sredstava u nastavi sociologije želimo napomenuti i neke od najčešćih nedostataka i kritika ove metode. Glavna zamjerka koja se javlja je dakako manjak „znanstvenosti“ i objektivnosti filmova. Određenje dokumentarnih filmova kao filmova koji prikazuju zbiljske događaje i osobe, mnogi znanstvenici smatraju problematičnim. (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 259) „Budući da je film složen sustav koji netko stvara, samim time i stvaratelj sebe unosi u svjedočanstvo, stoga je i kod dokumentarnog filma praktički nemoguće razlučiti u kojoj je mjeri kamera bilježila potpuno autonomno nastale događaje.“ (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 259) Nadalje, „redatelj dokumentarnog filma

bira i određuje što će se i kako vidjeti u pojedinome kadru te na taj način bira prizore koje pronalazi u stvarnosti.“ (Bjedov, V., Šarić, M., 2016; 258, prema: Mikić, 2001;107) Također, različitim tehnikama, objektivima, sjenama utječe na krajnji ishod snimljenog. (Becker, H., 1986; 241) Isto vrijedi dakako i za igrane i druge vrste filmova. Guggenheim ističe kako se „tekst, izračuni i statistike smatraju neproblematičnima i znanstvenim, jer je sociologija kao znanost definirana kao objektivna i neutralna.“ (Guggenheim, M., 2015; 348, prema: Becker 2007;191) Stoga smatra da se sociolozi trebaju podsjetiti kako slike i vizualni materijali nisu neutralni i ne prikazuju istinu već redateljevo i promatračevo razumijevanje istine, koje je često subjektivno i iskrivljeno te može gledatelja odvesti u krivome smjeru. (Guggenheim, M., 2015; 349, prema Holm 2008; 325) Međutim, unutar vizualne sociologije postoji također i struja koja te mane gleda i kao nešto pozitivno. „Vizualni i drugi mediji nisu namijenjeni čitanju, već doživljavanju. Upravo radi toga iznimno su prikladni za podizanje svijesti, osnaživanje i emancipaciju.“ (Guggenheim, M., 2015; 349, prema Leavy 2008; 344) Dakle, sposobnost vizualnih medija da izazivaju snažne emocije kod publike možemo promatrati ne samo kao opasnost ili nedostatak, već i kao nešto dobro i poželjno. Činjenicu da se slika ili film može tumačiti na mnoštvo različitih načina, smatraju oni, treba slaviti i prigrliti. Znanstvenici druge struje unutar vizualne sociologije smatraju kako su upravo subjektivnost i veća mogućnost dijaloga razlozi radi kojih je primjena vizualnih sredstava u poučavanju sociooloških koncepata poželjna. (Guggenheim, M., 2015; 350)

Sociologinja Kathy Livingston (2004; 119-124) napominje kako će gledatelji bez adekvatnog vodstva vidjeti samo ono što redatelj želi da vide i na taj način zanemarivati sociološka objašnjenja ljudskog ponašanja. Ovdje također možemo govoriti o nedostatku koji jednako dotiče i dokumentarne i druge vrste filmova. Pri upotrebi dokumentarnih filmova u nastavi potrebno je adekvatno vodstvo nastavnika upravo kako bi se učenikova pažnja skrenula na važne scene, događaje u filmu ili ponašanja likova za koja sociologija daje objašnjenja. Livingston (2004; 119-124) ističe kako gledanje filmova, posebice igranih, u kojima protagonisti imaju neke oblike mentalnih oboljenja ili su pripadnici manjinskih skupina može rezultirati stvaranjem negativnih slika i stereotipova o njima. No ipak, i ti netočni i stereotipski filmski prikazi mogu se iskoristiti u učionici kao prednosti, ističe ona. „Popularni filmovi mogu potaknuti sociološko razmišljanje pokazujući učenicima kako slike mogu biti manipulirane da proizvode ili umanjuju stereotipove, te imaju sposobnost ilustracije poveznica između stigme, stereotipa i diskriminacije određenih skupina.“ (Livingston, K., 2004; 119) Također, Howard Becker

pokazao je kako ista slika, odnosno dokumentarna fotografija, može imati vrlo različita značenja kada se koristi u različitom okruženju i od strane različitih ljudi. (Becker, H., 2007; 200-203) Stoga možemo zaključiti da se stereotipski i subjektivni prikazi u vizualnim sredstvima mogu pretvoriti u adute u nastavi sociologije kako bi se učenima demonstriralo na koji način se može manipulirati slikama, odnosno mišljenjima i stavovima gledatelja.

Kao jedan od nedostataka, Dowd, J. (1999; 327) ističe kako su likovi u filmovima individualci, a film zauzima psihološku, a ne sociološku, perspektivu u njihovu ponašanju. Iz toga će razloga nastavnik često morati „intervenirati" kako bi ispravio film koji se obrađuje. Kao razrješenje problema subjektivnosti, Dowd, J. predlaže da se učenicima pažnja skrene na društveni kontekst u kojem je film nastao kako ne bi samo slijepo pratili što je redatelj htio da vide i usvoje poruke koje je htio odaslati, već da ga analiziraju vlastitom, sociološki upućenom, perspektivom i konceptualnim alatima. (Dowd, J., 1999; 330-331)

Nadalje, Becker, H. (1986;261) napominje kako se ne mogu svi apstraktni sociološki koncepti iskazati vizualnim sredstvima, no taj svojevrsni nedostatak ipak ne umanjuje mogućnost njihove primjene u nastavi sociologije. Ne treba svaka sociološka ideja biti poveziva s vizualnim prikazom kako bi vizualna sredstva bila valjana i korisna u nastavi sociologije.

U prethodnom poglavlju istaknuli smo neke od osnovnih nedostataka dokumentarnog filma kao i filma općenito. Iako film kao nastavno sredstvo nailazi na brojne kritike, jednako tako ima i mnogobrojne prednosti. Spomenuti nedostaci ne smiju obeshrabriti sadašnje i buduće nastavnike sociologije u korištenju filma u nastavi, već upravo suprotno, cilj im je motivirati ih i pružiti im prijeko potrebne naputke kako što učinkovitije iskoristiti ovu metodu za osiguravanje zanimljivog sata, a da pritom izbjegnu sve moguće zamke i potencijalne probleme. Iako ističemo dokumentarni film kao najčišću vrstu filma i samim time najadekvatniju za korištenje u nastavi sociologije, ne isključujemo i korištenje drugih vrsta filmova kao vrijednih nastavnih sredstava sa brojnim prednostima o kojima smo govorili u prethodnim poglavljima. U posljednjoj ćemo cjelini predstaviti dokumentarni film pod nazivom *Black Sheep*, te dati nekoliko prijedloga metodičke obrade odabranog filma u nastavi sociologije.

5. Metodička obrada dokumentarnog filma *Black Sheep*

U svrhu pospješivanja kvalitete nastave sociologije odlučujemo se za obradu dokumentarnog filma kao preferirane nastavne metode. Kako bismo demonstrirali korištenja filma kao nastavnog sredstva u praktičnoj nastavi sociologije odabrali smo film *Black Sheep*. U nastupnom ćemo poglavlju ponajprije predstaviti osnovne podatke o filmu i njegov sadržaj. Nadalje, predložit ćemo dvije varijante, odnosno dva načina obrade filma kroz jedan sat (45 minuta) razredne nastave sociologije. Priložit ćemo i transkribirani tekst samoga filma te pojasniti kako se on može iskoristiti za ponavljanje, provjeravanje usvojenog gradiva.

5.1. O filmu *Black Sheep*

Informacije o filmu[3]

Naslov: Black Sheep

Redatelj: Ed Perkins

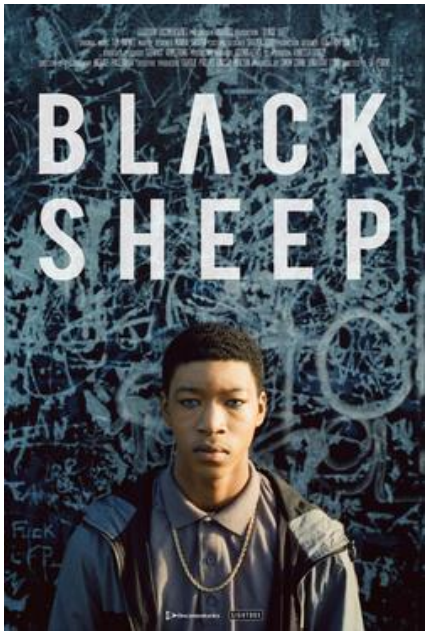
Producent: Simon i Jonathan Chinn

Produkcijska kuća: Lightbox Entertainment

Trajanje: 26 minuta

Godina izdavanja: 2018.

Žanr: Dokumentarni film

4

Film *Black Sheep* Oskarom je nominiran kratki dokumentarni film, snimljen u 2018. godini. Radi se o filmu temeljenom na istinitim događajima, u trajanju od 26 minuta. Protagonist je nigerijski mladić po imenu Cornelius Walker. Njegova potresna priča započinje kada po povratku iz škole sazna za ubojstvo desetogodišnjeg crnog dječaka iz svoje četvrti, također nigerijskog podrijetla. Njegova majka, ponukana

[3] https://www.imdb.com/title/tt7440094/ (12.08.2020.);
[4] https://en.wikipedia.org/wiki/Black_Sheep_(2018_film)#/media/File:Black_Sheep_(2018_short_film_poster).png (12.08.2020.)

ubojstvom i prestrašena činjenicom da je na dječakovom mjestu mogao biti bilo tko od njih, odlučuje o preseljenju obitelji iz Londona. Sele se u manju sredinu Essex, na istoku Engleske, pretežito naseljenu bjelačkim stanovništvom i predvođena dvjema rasističkim obiteljima. Problemi za Corneliusa započinju odmah po dolasku u novu, predominantno bjelačku, sredinu. Vrijeđanja i pogrdna nazivanja „crnčugom" kulminiraju fizičkim nasiljem kada ga nekolicina školskih kolega pretuče na igralištu. Taj događaj predstavlja stanovitu prekretnicu u filmu i u njegovom životu. On spozna kako je jedini način da preživi taj da se pridruži nasilnicima i odlučuje da im se neće suprotstavljati. U međuvremenu, dolazi do novih problema za obitelj, Coneliusov otac napušta svoj posao u Londonu kako bi što manje izbivao od kuće, no ne uspijeva pronaći novi.
Kako bi se uklopio među svoje vršnjake, Cornelius, mijenja svoj izgled, način odijevanja, govora, čak i boju svojih očiju i kože (stavlja leće i posvijetljuje kožu). Ubrzo oni postaju njegova obitelj. Želeći osjetiti ljubav i prihvaćanje, Cornelius postaje prijatelj s „čudovištima" i uranja u kulturu nasilja i mržnje. Kako su se nasilje i rasizam usmjereni protiv drugih crnaca nastavili, protagonist i sam biva prisiljen sudjelovati u njemu. Naposljetku Cornelius pokušava pomiriti svoj pravi identitet s onim koji je stekao.

5.2. Prva varijanta metodičke obrade

U navedenom dokumentarnom filmu možemo iščitati, odnosno uočiti mnoge temeljne sociološke pojmove i koncepte poput: identiteta, konformizma, socijalne interakcije, društvenih grupa, kolektivnog ponašanja, društvene nejednakosti, subkulture, obiteljskih problema i drugih. Budući da film dotiče više pojmova koji su dijelom različitih cjelina i jedinica, vodeći se udžbenikom za treći razred gimnazije *Sociologija* (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020), odabrali smo dvije nastavne jedinice (Identitet i Subkulture) iz cjeline *Kako pojedinci postaju članovi društva* kako bismo demonstrirali korištenje filma u njihovoj obradi.

Kao prvu varijantu (1a) predlažemo vođeno gledanja s analizom. Ona započinje nastavnikovom pripremom nastavnog sata, određivanjem ciljeva i ishoda sata. Na samome početku, u pripremnoj fazi, nastavnik nastoji motivirati i zainteresirati učenike za temu koju će obrađivati (čini to započinjanjem rasprave o aktualnim zbivanjima u SAD-u). Nakon što ponove pojmove odrađivane na prošlim satovima koji će biti relevantni za novu nastavnu jedinicu, nastavnik započinje obradu nove nastavnu jedinicu upitom učenicima (primjerice): Jeste li čuli za pokret *Black Lives Matter*?; O čemu se

ovdje radi?; Kako je došlo do njegovog nastanka?; Što mislite kakav je status crnačkog stanovništva u društvu? Nakon kratke uvodne rasprave, nastavnik pušta film u trajanju od 26 minuta koji će u cijelosti biti odgledan. Prije samog početka filma, dijeli učenicima analitičke obrasce s pitanjima na koja trebaju odgovoriti tijekom gledanja filma.

Zadatak

1. Kako biste definirali glavni sukob u filmu?
2. Na koji način protagonist reagira na situaciju u novoj sredini?
3. Opišite ključne kulturne karakteristike sredine kojoj pristupa protagonist.

Nakon odgledanog filma slijedi vođena analiza, odnosno rasprava koja počiva na odgovorima učenika i zajedničkom definiranju relevantnih pojmova: rase, etniciteta, identiteta, subkulture, kontrakulture i konformizma. Razmatraju također, u kontekstu filma, istovremeno postojanje više identiteta te promjene identiteta prikazane u filmu. Nastavnik metodom razgovora potiče učenike da osvijeste svoje identitete i subkulture kojima pripadaju.

Kao drugi oblik (1b) ove varijante predlažemo sat započeti nastavnom tehnikom asocijacije gdje će učenicima na biti ploču napisani pojmovi vezani za identitet, primjerice: Hrvat, učenica, rudar, sestra, osobnost, etnicitet. Nakon što učenici odgonetnu traženi pojam, nastavnik daje kratki uvod u temu identiteta. Metodom mini predavanja izlaže ključne pojmove i njihovu definiciju, te uz temu identiteta povezuje pojmove subkulture i kontrakulture. Nadalje, učenicima napominje da obrate pažnju na spomenute pojmove tijekom gledanja filma. Nakon završetka filma nastavnik im dalje nastavne listiće za analizu viđenog (pisani izvještaj) koje rješavaju izvan nastave.

Zadatak

1. Jasno odrediti temu filma koristeći sociološke pojmove: identitet, konformizam, subkultura, etnicitet, klasni sukob.
2. Opisati ključne karakteristike osnovnog društvenog problema/sukoba u filmu.
3. Odrediti uzrok navedenog problema/sukoba.
4. Usporediti društvo u filmu sa hrvatskim društvom.

Na početku sljedećeg sata nastavnik kroz kratko usmeno ponavljanje provjerava zadaću, usvojenost pojmova i njihovo razumijevanje.

5.2. Druga varijanta metodičke obrade

Kao drugu varijantu metodičke obrade predlažemo kritičku obradu s kreativnim zadatkom. Na samome početku sata, nastavnik metodom mini predavanja obrađuje glavne pojmove navedene nastavne jedinice; daje definicije i vrste identiteta uz odgovarajuće primjere; povezuje jedinicu identiteta sa socijalizacijom; definira odnose subkulture i kontrakulture sa dominantnom kulturom. Nakon obrade osnovnih pojmova nove nastavne jedinice, nastavnik učenicima pušta isječak filma (prvih 15 minuta). Nakon odgledanog isječka slijedi zadatak osmišljanja scenarija kako će se odviti ostatak filma. Učenici zadatak ispunjavaju u grupama od najviše 4-5 sudionika (ovisno o broju učenika) – suradnička nastava. Nakon što je zadatak ispunjen, slijedi prezentacija i rasprava o različitim ponuđenim scenarijima. Za domaću zadaću učenici trebaju pogledati film do kraja i prokomentirati u pismenom obliku na koji se način radnja razlikuje od njihovih predviđanja. Na sljedećem satu nastavnik kroz razgovor s učenicima raspravlja o završetku filma i povezuje sadržaj filma s obrađivanim nastavnim jedinicama.

U obje varijante metodičke obrade teži se postizanju učenikovog razumijevanja, odnosno shvaćanja obrađivanih pojmova: identiteta, subkulture, etniciteta, konformizma, kontrakulture i rase. Nadalje, uz pomoć navedenog filma koji prikazuje događaje i situacije vezane za obrađivane cjeline učenici će moći povezati i usporediti rasizam prikazan u dokumentarnom filmu sa rasizmom u Sjedinjenim Američkim Državama i aktualnim BLM pokretom te argumentirati i na temelju usporedbe sa navedenim zemljama (VB i SAD) prosuditi je li u Republici Hrvatskoj rasizam također prisutan i u kojoj mjeri (u drugoj se varijanti postiže kroz razgovor na sljedećem satu). Kroz razgovor nakon odgledanog filma učenici će moći identificirati i razlikovati različite vrste identiteta te dati primjere konformizma u svakodnevnom životu.

5.3. Rad na tekstu filma

U prilogu smo priložili transkribirani tekst dokumentarnog filma *Black Sheep* u svrhu njegovog korištenja na nastavi. Priloženi smo tekst i preveli na hrvatski jezik radi lakšeg razumijevanja, obzirom da je izvorni jezik filma – engleski jezik. U ovome kontekstu, rad na tekstu je popraćen prikazivanjem samog filma i predlažemo njegovu primjenu za ponavljanje ili provjeru usvojenosti gradiva. Nakon što je nastavna jedinica obrađena i film odgledan nastavnik iz teksta može izdvojiti dijelove (po nekoliko

rečenica) za koje smatra da potkrjepljuju određene sociološke pojmove s kojima su od prije upoznati i koje su obrađivali na zadnjem satu te se od učenika traži da prepoznaju o kojem se pojmu ili pojmovima radi. Također kao drugu varijantu, nastavnik može ponuditi učenicima veći dio teksta sa zadatkom da oni sami prepoznaju u tekstu i izdvoje primjere za unaprijed dane pojmove i njihove definicije.

Nadalje, transkribirani tekst može se koristiti i za usvajanje novog gradiva, na način da nastavnik podijeli učenicima dijelove teksta koji se odnose na neke od pojmova te priloži uz njih sociološke definicije istih kako bi učenici povezali tekst filma sa pojmovima i primijenili ih na film.

Izdvajamo nekoliko primjera:

Konformizam – „prilagođavanje, odnosno usklađivanje vlastitih normi, vrijednosti i oblika ponašanja s izvanjskim, grupnim zahtjevima. Takva osobna prilagodba može biti rezultat pritiska grupa, ali i rezultat svjesnog odabira pojedinca.“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 121)

„Nakon što sam izgubio tučnjavu, rekao sam si: „Preživjet ću jedino ako se uklopim, ako postanem kao oni.“ Pa sam učinio što god sam morao kako bih se uklopio u grupu ljudi koji su mrzili boju moje kože. Počeo sam s odjećom. Skupljao bih sav svoj novac za večeru, doslovno se izgladnjivao. Pretvorio sam se u čačkalicu. Sve kako bih mogao kupiti najnoviju odjeću, poput Lionela Scotta, McKenzie hudice, trenirki, i sve što sam vidio da nose glavni likovi. To sam i ja želio nositi. Sljedeća na redu bila je kosa, u to vrijeme nosila se bodljikava frizura. Kupovao sam kremu za teksturu koja ravna kosu. Nakon toga počeo sam govoriti s naglaskom. Govorio sam poput njih. Sjećam se da sam razmišljao kako savršeni bijeli čovjek ima plave oči. Pa sam rekao „Želim i ja plave oči“. Otišao sam u lokalnu trgovinu i kupio najsvjetlije plave kontaktne leće koje sam mogao pronaći. I posljednja stvar koju sam učinio bila je izbjeljivanje kože.“

Devijantno ponašanje – ponašanje za koje je karakteristično „neprihvaćanje normi i vrijednosti koje većina ljudi prihvaća u nekoj zajednici ili društvu.“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 111)

„Počeli smo uništavati kuće, razbijati aute. Postalo je jako nasilno. Ali uživao sam. Pomagalo mi je otpustiti svu bol, sav bijes koji sam osjećao prema tati, sviđalo mi se zato. Jedne večeri izašli smo na divljanje. Ugledao sam jednog dečka na biciklu, ne znam što me obuzelo ali jednostavno sam ga udario bez ikakvog razloga. Nije mi ništa rekao, samo sam ga udario. I onda je pao. Sjećam se da sam ga gledao kako leži na podu

i jednostavno sam ga udario nogom u glavu. Ali kada sam ga udario, vrisnuo je iz petnih žila i sjećam se njegova izraza lica.“

Kolektivno ponašanje (gomila) i rasizam:

Gomila – „ponašanje u kojem su pojedinci izgubili osobni identitet (deindividualizirani su), povodljivi su (sugestibilni su) i osjećaju se neranjivo. S obzirom na to kolika je emocionalna uključenost sudionika u gomili, one mogu biti: slučajna, konvencionalna, ekspresivna, aktivna i protestna.

Slučajna gomila – kratkotrajna je i neorganizirana, a najčešće se događa zbog zaokupljanja zajedničke pozornosti zbog nastupa uličnih glazbenika ili prometne nezgode.

Konvencionalna gomila – okuplja se uslijed nekoga najavljenog događaja pa postoje i zajednički obrasci ponašanja (primjerice pljeskanje ili zajedničko pjevanje na koncertu).

Ekspresivna gomila – ona koja se emotivno izražava, poput nogometnih navijača čije navijanje ponekad može prijeći granice pristojnosti.

Aktivna gomila – bilo koja gomila koja zbog snažnih emocija postaje agresivna ili rušilačka, ponekad se naziva ruljom (slučaj kad navijanje prijeđe u sukob navijačkih skupina).

Protestna gomila – nastaje uslijed okupljanja političkih istomišljenika u obliku javnih demonstracija.“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 32)

Rasizam – „segregacija pripadnika jedne rase u odnosu na drugu rasnu skupinu“ (Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A., 2020; 91)

*„Organizirali smo tučnjavu na velikom igralištu i vidio sam grupu bijelaca u krugu. Čim sam im prišao malo su rastvorili krug i počeli zapitkivati: „Je li to on? Je li to on? Odmakni se crna p****. Zašto si ovdje?“ I odjednom, klinac mi priđe i bum (imitira zvuk udarca). Pao sam na pod. Sve se zacrnilo. Taj me klinac jednostavno udara u lice, i kunem vam se, nisam osjetio ništa. Sve što sam čuo bilo je: „Ajde, ajde, udari ga. Udari crnu p****. Udari crnčugu, udari ga ravno u lice. Udari ga. Jače, jače!“ Uživali su gledati kako me udara. Sjećam se, kada je završio, razdvojili su se da prođem baš kao što sam i došao, ali pratili su me i govorili: „Idi, odlazi odavde, odlazi iz naše zemlje, idi, odlazi.“*

6. Zaključak

U okvirima ovoga rada nastojali smo teorijski prikazati, temeljito razraditi i argumentirati načine, svrhu i koristi uporabe dokumentarnih filmskih materijala u nastavi sociologije. Počevši od definiranja i klasifikacije samih nastavnih metoda i rezimirajući osnovne postavke iz literature možemo zaključiti kako sociologija kao znanost osim što ima mnoge praktične primjene u životu ljudi, ima i golemi odgojni potencijal. Pomaže učenicima osvijestiti i analizirati kulturne raznolikosti, identitete, vrijednosti i mnoge druge pojmove, a omogućava im i bolje razumjeti same sebe. Pruža im također i alate i znanja pomoću kojih mogu preispitati, vrednovati i razumjeti vlastite odluke i ponašanja, objektivno sagledati osobne postupke i stil života, te samim time i pridonijeti boljem razlučivanju pri donošenju odluka u budućnosti.

Kao što smo u ranijim poglavljima konstatirali, nastavnici sociologije nastoje svojim učenicima na što kvalitetniji i zanimljiviji način predstaviti i približiti sociološke pojmove i koncepte kako bi maksimalizirali njihovo usvajanje, razumijevanje i primjenu. Cilj ovoga rada bio je preispitati jesu li dokumentarni filmovi i u kojoj mjeri pogodni i primjenjivi za dostizanje ovoga cilja.

Dokumentarni film proizvod je ljudske djelatnosti i kao takav potpada pod zanimanje sociologa. Djeluje na učenike vrlo motivirajuće jer im pruža uvid u stvarne životne situacije s kojima se mogu iskustveno poistovjetiti. Nadalje, budući da uz pomoć vođenog gledanja nerijetko propitkuju društvene događaje i donose vlastite zaključke o viđenom te se ne fokusiraju na memoriziranje sadržaja, učenici uče procese donošenja odluka i razvijaju kritičko mišljenje. Možemo se složiti i da film pojednostavljuje i raščlanjuje apstraktne sociološke teorije i koncepte i na taj način generira i apstraktno mišljenje.

Iako je prednosti zaista mnogo, skrenuli smo pažnju i na neke temeljne nedostatke ovog nastavnog sredstva kojih nastavnici moraju biti svjesni. Kao najčešća zamjerka ističe se nedovoljna objektivnost i činjenica da dokumentarni film ne zauzima sociološku, već psihološku perspektivu u tumačenju ponašanja i motivacije likova. Ipak, i ovim se manama može doskočiti, a naputke kako to nastavnici mogu učiniti naveli smo u četvrtoj cjelini. Spomenuti nedostaci ne bi smjeli obeshrabriti nastavnike sociologije u korištenju filma u nastavi, već upravo suprotno, cilj im je motivirati ih i pružiti im prijeko potrebne

naputke kako što učinkovitije iskoristiti ovu metodu za osiguravanje zanimljivog sata, a da pritom izbjegnu sve moguće zamke i potencijalne probleme.

Razmotrivši sve navedene prednosti i nedostatke možemo zaključiti da korištenje dokumentarnih filmova kao nastavnih sredstava zasigurno pomaže u dosezanju postavljenoga cilja, a s povećanjem dostupnosti modernih tehnologija i medija dolazi do sve učestalije primjene vizualnih sredstava u suvremenoj nastavi i možemo konstatirati da se oni s punim pravom ondje i nalaze.

U posljednjoj smo cjelini ponudili dva načina metodičke obrade odabranog dokumentarnog filma. Prva varijanta bila je kritička obrada uz korištenje raspravnog analitičkog obrasca (vođeno gledanje), a druga kritička obrada s kreativnim zadatkom, a predložili smo i način na koji se sam tekst filma može iskoristiti za usvajanje novog gradiva (sa ili bez filma) ili ponavljanje i provjeru usvojenog znanja. Kritička obrada u našem slučaju podrazumijevala je povezivanje sadržaja dokumentarnog filma s odgovarajućim sociološkim pojmovima i konceptima. Cilj je bio da učenici usvoje i razumiju pojmove *identiteta, subkulture, konformizma,* sadržane u predloženoj nastavnoj jedinici, te da mogu povezati sadržaj filma sa aktualnim zbivanjima u SAD-u i usporediti ga sa vlastitim društvom. Kao odgojni cilj možemo istaknuti osvješćivanje različitosti i razvoj senzibilizacije i tolerancije učenika prema pripadnicima društva koji se po bilo kojem kriteriju razlikuju od njih.

Naposljetku, možemo zaključiti da odabrani dokumentarni film odgovara postavljenim kriterijima odabira filma, jer kao dokumentarni film pruža nešto veću dozu objektivnog prikaza stvarnog svijeta, njegovo kratko trajanje daje više mogućnosti korištenja cijelog filma ili isječaka, glavna tema filma aktualna je i zanimljiva, i možda najvažnije, sadrži u sebi pregršt sociooloških pojmova iz različitih nastavih cjelina na koje nastavnik može skrenuti fokus.

Primjenjivanjem vizualnih metoda (filmova, fotografija, crteža, modela ili predmeta) u nastavnom procesu povećava se učinak učenikovog primitka i prerade novog sadržaja, te se omogućuje i lakše razumijevanje pojmova, termina ili procesa o kojima se govori. Korištenje vizualnih materijala u srednjoškolskoj nastavi sociologije pridonosi uključenosti, suradnji, pluralizmu i kreativnosti učenika. Pomaže učenicima također stvoriti i poveznicu između teorije i situacija u realnom svijet. S obzirom da vizualni materijali daju živost brojnim apstraktnim konceptima, njihovom se primjenom u nastavi unosi dašak svježine i pridonosi bržoj apsorpciji nastavnih sadržaja.

Literatura

1. Becker, H. S. (1986). *Doing Things Together: Selected Papers*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
2. Becker, H. S. (2007). *Telling About Society*. The University of Chicago Press: Chicago and London.
3. Bergsen, A. (2016). How to Sociologically Read the Movie. *The Sociological Quarterly,* Vol. 57, 585-596.
4. Bežan, A., Jelavić, F., Kujundžić, N., Pletenac, V. (1993). *Osnove didaktike.* Zagreb: Školske novine.
5. Bjedov, V., Šarić, M. (2016). Dokumentarni film u nastavi medijske kulture s aspekta učeničkoga zanimanja. *Časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru,* Vol.12. No. 17-18, 2017.
6. Bošnjak, Z., Paštar, Z., Vukelić, A. (2020) *Sociologija*. Zagreb: Profil Klett.
7. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP – D2.
8. Dowd, J. (October, 1999). Waiting for Louis Prima: On the Possibility of a Sociology of Film. *Teaching Sociology*, Vol. 27, 324-342.
9. Đordić, A. (2016) Nastava filmske umjetnosti u srednjoj školi. *Hrvatski, god. XIV*, No 1.
10. Eggen, P., Kauchak, D. (2006). *Strategies and Models for Teachers: Teaching content and Thinking Skills*. Boston: Pearson Education, Inc.
11. Ek, M. (2010). Nastavna sredstva kao izvori literarnog znanja. *Život i škola*, Vol. 56, No. 24 (2), 156-168.
12. Fanuko, N. (2011) *Sociologija*. Zagreb: Profil.
13. Filipović, N.S. (1981). *Didaktika 1*. Sarajevo: „Svjetlost“, OOUR zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
14. Guggenheim, M. (2015). The Media of Sociology: Tight or Losse Translations? *The British Journal of Sociology*, Vol. 66, No. 2, 345-370.
15. Hlebec, M. (2018). *Film kao metodičko sredstvo odgoja i obrazovanja i načini njegove upotrebe u nastavi filozofije*. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet. (diplomski rad)
16. Jelavić, F. (1998). *Didaktika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

17. Jemrić Ostojić, I., Skledar Matijević, A. (2009). Uporaba filma kao nastavnog pomagala u učenju stranog jezika. URL:https://bib.irb.hr/datoteka/783994.uporaba_filma_kao_nastavnog_pomagala_3.pdf (28.07.2020.)

18. Koprivnjak, M. (2017) *Svrha i ciljevi srednjoškolske nastave sociologije iz perspektive nastavnika*. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet. (diplomski rad)
19. Kragić, B., Gilić, N. (ur.) (2003) *Filmski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleže.
20. Kyriacou, C. (2001). *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb: Educa
21. Livingston, K. (2004). Viewing Popular Films About Mental Illness Through a Sociological Lens. *Teaching Sociology*, Vol. 32, 119-128.
22. Matasić, I., Dumić, S. (2012). Multimedijske tehnologije u obrazovanju. *Medij. istraž*. Vol. 18, No. 1, 143-151
23. Moskovich, Y., Sharf, S. (2012). Using Films as a Tool for Active Learning in Teaching Sociology. *The Journal of Effective Teaching*, Vol. 12, No. 1, 53-63.
24. Terhart, E. (2001). *Metode poučavanja i učenja*. Zagreb: Educa.
25. Težak, S. (2002). *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Tolić, M. (2008). Aktualnost medijskih kompetencija u suvremenoj pedagogiji. *Acta Iadertina*, Vol. 5, No. 1-13
27. Turković, H. (2012) *Razumijevanje filma. Ogledi iz teorije filma.* Zagreb: Društvo za promicanje književnosti na novim medijima. URL: https://elektronickeknjige.com/biblioteke/online/razumijevanje-filma/ (15.08.2020.)
28. *Black Sheep* (2018). URL: https://www.imdb.com/title/tt7440094/ (12.08.2020.)
29. *Poster for Black Sheep.* URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Black_Sheep_(2018_film)#/media/File:Black_Sheep_(2018_short_film_poster).png (12.08.2020.)

Prilog

Prilog 1. Transkribirani tekst filma *Black Sheep* (engleski)

Cornelius Walker: Everything changed for me the day Damilola Taylor died. That was it, that changed everything. I remember the day vividly. I came off the bus, and literally, as soon as I got off the bus, I could see the blue flashing light and then obviously as I got closer, it became brighter and they locked off this whole road and the police officer just told me: "You can't come here, a kid just died."

So I got home now and then just opened the door and my mum was like, she was just shouting out my Nigerian name, which I'm not gonna say, and she's just looking at a TV and she's just… She was just crying, like just eyes watering and then Damilola Taylor's mum started talking, and then she just, she just started crying for no reason, like just literally crying on her knees and she probably, I think she grabbed my little brother and hugged him and she just said "that could've been one of you guys."

(TV presenter): Police are hunting for the killers of a 10-year old boy who was stabbed to death on his way home from school earlier today. Nigerian born Damilola Taylor crawled up these steps on a housing estate in Peckham, south London, in a desperate attempt to escape his attackers. He was still wearing his school uniform when he died.

Cornelius Walker: Damilola Taylor, a 10-year old boy from the same country my parents are from, died. That could have been me. And that's what scared my mum the most. It could have been any one of us.

Two months later… My mum moved us out of London.

I remember the day we moved and… like it's like one of those happy memories because… I remember when my dad, he's very silent person so when he was kind of telling people where to go and what to do I was like, "yeah, that's my dad."

I remember us sitting in a back seat and I was seeing the whole of Peckham just flash by right behind my eyes and like see the mosque, the big Peckham library, the churches… It was my London. My multicultural London.

So we keep going and keep going and all I see is horses, I see cows, like… What, where are we going? And then, you know when you're driving and you get the speed limits and

it's the three bars and then it's two, then one and so I'm just looking at that and looking at that and it's like yeah, yeah, yeah and that's it, pitch black and I'm asleep.

Wake up now. I see this house and I, like, that's my house. I remember my dad just grabbing me just like "you better behave yourself." The first week I was there I just stayed inside my house, I didn't really go out. I didn't want to do much. And one day my mum just asked me to go to the shops for her. I remember walking out my house and walking down this long path. And all I saw was white people. Like literally just different shades of white. So I go to the shop and when I enter the shop, everyone keeps looking at me, like staring at me, and then the cashier just gave me this kind of like, "what are you" and I was just like "OK, cool." So next thing, you know, I finish buying what I need to buy from the shop, and I walk down the road and all I hear is: "Oi nigger!" What?

Little boy: "Oi nigger!"

I look up and I see a little boy calling me a nigger. And then he looks at me, just stares at me and starts making monkey sounds.

Little boy: "Oo oo oo oo oo oo."

I basically got home and I just – I just kept it to myself. I could've told my mum, "hey, the area you've move us to, they're kind of racist, is there any way you can get a return on a house you've just paid for? And just, you know, send us back." And I can't go to my dad telling him someone called me a nigger because he's going to think I'm weak and if I cry in front of my dad, he's going to think I'm even weaker.

At that age I was… I was trying to look up to my dad, I was trying to be a man, I was trying to get my dad's love, and my dad's affection and I just really wanted my dad to love me. And it's not like he didn't love me, he just had a very hard way of showing it and at that age, I didn't wanna show him any kind of weakness. I remember when I was young, like, whenever we, you know, got my dad angry, he would like, he would beat his chest as loud as he possibly could and say, "I'm a lion, do you know what a lion is? He's a king of the jungle. This means you can't mess with a lion." And I just got that in my system. If he's a lion then I must be the son of the lion and I can't show weakness so I just went into my room, I closed the door, I just screamed as loud as I possibly could but with nothing coming out my mouth.

I soon realized that the area that we lived in was run by these two families. These people just looked… I know this sounds really weird to say but when you… Is it possible to say that you can see bad in someone by just looking at them? The guy who was in charge at the time, I wish I could say his name but I'm not going to, he… He just does this and does that. (the Nazi hand movement) I just felt "oh, crap." It doesn't get better, does it?

First fight I got into was with a kid at school, a white kid. But the way they fight, compared to London, is completely different. So in London if you want to fight someone, you grab them, you just instant, as in instant punch, you make someone angry, boom. In Essex they were like "meet me round the alleyway, round the back and me and you are going to go at it."

"Okay, yeah, I'll do that."

So basically, we organize the fight. It was on a large field and I just see like a crowd of white people in a circle and as soon as I enter they kind of open the thing and was like "is this him? Is this him?"

Hooligans: "Get away you black cunt."

"Fuck off!"

"Why the fuck are you over here boy?"

"Why are you over here?"

And the next thing you know, the kid just comes up to me and then, boom, I dropped to the floor. Everything went black. This little kid just goes, boom, boom ,boom on my face and I swear to you I didn't feel a single thing. And all I heard was "come on man, come on, hit him."

"Hit the black cunt. Hit the nigger, hit the wog, hit him right in the face, hit him. Harder, harder!"

They were enjoying me get hit. I froze. So I just let him carry on hitting me, carry on hitting me until he was finished. I remember just them making the same way they parted for me to enter is the same way they parted for me to leave but like they were fallowing me, and they were like, "go on, go away then, go on, get out of our country, go on leave us alone, leave us alone, see I told you I'd have him, I told you I'd have him, next time the black cunt gets lairy." I was just scared man, just scared.

I remember like… My eyes, just, I remember them being puffy like up to here. And I remember just, going into the sink and I'm just trying to… I don't know why I thought it could wash it away. I just started crying. I never cried like that before you know, you know those deep in held cries. I remember… Sorry. I remember hearing my mum, footsteps slowly coming up the stairs. She saw me, her eyes were like that, and she just started speaking in her native tongue and she started saying, "my life, my life, my life, what have I done? Who done this to my son."

She blamed my dad because she felt like, if he was at home then he would've known where I was going or he would've heard it and he could've stopped it but because he wasn't there, you know, she blamed him for that. In a way, he felt she was right because he should've be Superman right? That's what dads are mean to be and like he wasn't able to do that and… I think that added to more of their problems, which added to more of my problems. He basically quit his job in London after that and he started looking for work around the area. But it didn't really work out. And that put a strain on a family. My dad became a very angry person.

Interviewer: Did he hurt you?

Yeah, but it's cool.

After I lost that fight, I just said to myself, the only way I'm gonna survive is if I fit in, if I become like them. So I did whatever I needed to do to fit into a group of people who hated the colour of my skin. I started with my clothing, I would literally save all my dinner money up, starve myself, literally I turned into a little twig. Just so I could buy all the latest clothing, like Lionel Scott, McKenzie hoodie, tracksuits, and anything I would see all the big top guys wearing. That's what I wanted to wear. And then next thing you know, it went to the hair, you know, at the time they had, the little spiky, the spiky hair was the thing back in the day so I literally would buy this thing called, it's a texturizing cream that would straighten your hair. And then I just got the, the accent, and I just like started putting a bit of a swing on it like, "you all right mate?" And they're like, "yeah mate it's me, how you doing? You all right? You want to go for a pint?" So I was just talking like them, I was like "yeah, I want to be like you." After that, I remember thinking to myself, the perfect white man has blue eyes. So, I sad F it, I want blue eyes too. So I went to a local shop and I bought the brightest blue contact lenses I could find. And the final thing I did was I bleached my skin. I remember the first time I did it, I remember putting a load

on my hand and going like that and looking at my skin in the mirror like, “am I light yet?” And I’m not light, so I put some more on. Next thing you know I wake up in the morning and my skin is a tiny bit lighter I’m like “wow.” I had enough on to be… It’s not even like I wanted to be white, I just wanted to fit in and if it meant being like white people then, let’s do it.

Over time I started to become friends with, I guess the racist and the families and I guess all the people who didn’t like black people in the area. I became friends with them. I wasn’t a threat anymore. I was just a black kid who wanted to be like them. To fit in I felt like I had to… I had to keep silent, I had to not talk on some things that I thought were important things, and certain situations and certain predicaments I would just find a way to side the white people.

We had a situation one time where we were walking down, we were about to go to a little party with my mates and the white and black guys got into a little, you know, altercation.

Hooligan: “You fucking run away you cunt! Go back to fucking Africa.”

And he said something, he was like, “He’s a fucking nigger, he’s a fucking black cunt.” It was like “not you Cornelius, I’m not talking about you, I’m talking about your friend.” And in that moment I just like, I’m not proud of it, I just said, “yeah, cool, I get it.” But these are my friends, so what am I meant to say?

Interviewer: What did you say?

I didn’t say anything. There wasn’t anything for me to say.

We started smashing houses, we started smashing cars. It got very violent. But I enjoyed it. It let me get rid of all the pain, all the anger I was feeling for my dad, so I liked it.

Do you want to know like the weirdest thing? The only thing I wish as a like 10-year-old kid back then was… I just wanted my dad to love me, you know. But… I feel that he was hurt a lot and I though he… He hurt us a lot. So I hurt a lot.

Girl screams: Leave him alone!

I just kind of feel like… Like, why? Why do you, why would you do that? Like, why? And it just pisses me off because like… I just don’t feel like you should treat people like that. It really bothers me because it’s just like, like it really messed me up.

We went out on a rampage one night. And there was this guy on a bike, and I don’t know what came over me but I just punched him for no reason. He didn’t say anything, just punched him. And then he dropped. And then I remember seeing him on the floor and

then I just kicked his head. But when I kicked his head, he screamed from the top of his lungs and I just remember seeing his face and it just cave in and he was just like (screams).

Interviewer: Do you feel guilty?

Yeah, I… Yeah, I feel guilty, I feel guilty. But, I felt like, I felt like I was accepted.

Some kid: All right, you show it like that and you butt is like… You don't want to butt it off cause it's bare wet and it's horrible. (Cornelius takes a puff) Yeah. that's it!

You're talking about, a black kid being accepted by racists and they were cool with me, like, me of all people. And it felt good. It felt good.

I wanted love. I wanted to feel love. So yeah… Just made friends with monsters.

Prilog 2. Transkribirani tekst filma *Black Sheep* (hrvatski)

Cornelius Walker: Sve se promijenilo za mene onog dana kada je Damilola Taylor umro. To je bilo ono što je promijenilo sve.

Sjećam se toga dana slikovito. Izašao sam iz autobusa i doslovno, čim sam izašao iz njega, ugledao sam plava bljeskajuća svjetla, a zatim, logično, što sam bliže prilazio, postajala su intenzivnija, ogradili su čitavu ulicu, a policajac mi je samo rekao: „Ne možeš proći ovuda, dijete je upravo umrlo."

I tako sam se vratio kući i čim sam otvorio vrata moja mama je samo je izvikivala moje nigerijsko ime, neću reći koje, i gledala je u TV i samo je ... Samo je plakala, suze su joj se slijevale niz obraze, a onda je mama Damilola Taylora počela govoriti, i ona je samo, samo je počela plakati bez razloga, doslovno je plakala na koljenima i mislim da je zgrabila mog malog brata, zagrlila ga i rekla: „To je mogao biti jedan od vas."

(TV voditelj): Policija je u lovu na ubojice desetogodišnjeg dječaka koji je ranije danas, na putu iz škole, izboden na smrt. Nigerijac Damilola Taylor, pužući se pokušao popeti ovim stepenicama u stambenom kompleksu u Peckhamu, na jugu Londona, u očajničkom pokušaju da izbjegne svoje napadače. Još je na sebi imao školsku uniformu kada je umro.

Cornelius Walker: Damilola Taylor, desetogodišnjak iz iste zemlje iz koje potječu moji roditelji, umro je. To sam mogao biti ja. I to je ono što je najviše plašilo moju mamu. To je mogao biti bilo tko od nas.

Dva mjeseca kasnije... Mama nas je preselila iz Londona.

Sjećam se dana kad smo se preselili... bilo je to jedno od onih sretnih sjećanja... sjećam se kada je moj otac, on je vrlo tiha osoba pa kada je on govorio ljudima gdje da idu i što da rade, pomislio sam: „da, to je moj tata."

Sjećam se da smo sjedili na stražnjem sjedalu i čitavi Peckham prolazio mi je pred očima, mogao sam vidjeti džamiju, Peckhamsku knjižnicu, crkve… Bio je to moj London. Moj multikulturalni London.

I tako nastavljamo dalje i dalje i sve što vidim su konji i krave i mislim si… Što, kamo to idemo? I onda, znate ono kada se vozite i imate ograničenje brzine i imate tri trake, a zatim dvije, pa jedna i tako ja gledam u to, i gledam i gledam i odjednom samo mrkli mrak i spavam.

Probudim se i vidim kuću i pomislim: „to je moja kuća.“ Sjećam se kako me je tata zgrabio kao da govori: „bolje ti je da paziš kako se ponašaš.“ Prvi tjedan koji sam proveo ondje, proveo sam u kući, nisam zapravo izlazio. Nisam baš želio raditi išta. I jednog dana mama me zamolila da odem u trgovinu. Sjećam se da sam izašao iz kuće i hodao dugačkom stazom i sve što sam vidio bili su bijelci. Doslovno, različite nijanse bijele. Stigao sam do trgovine i kada sam ušao unutra, svi su neprestano gledali u mene, buljili u mene, a onda me blagajnica pogledala kao da se pita: „Što si ti?“. Nisam odreagirao, bio sam: „Ok, cool.“ Kupio sam što sam trebao i krenem niz cestu i sve što čujem je: „Hej crnčugo!“ Što? (zbunjeni izraz lica)

Dječak: „Hej crnčugo!“

Podignem pogled i ugledam malog dječaka kako me naziva crnčugom. Onda me pogledao, samo zurio u mene i počeo se glasati poput majmuna.

Dječak: „Uu uu uu uu uu uu.“

Došao sam kući i – zadržao sam to za sebe. Nisam mogao reći mami: „Hej, mjesto na koje si nas preselila, znaš malo su rasisti, postoji li mogućnost da vratiš kuću koju si upravo platila? I jednostavno, znaš, vratiš nas natrag.“ I nisam mogao doći tati i reći da me netko nazvao crnčugom, jer on će misliti da sam slab, a ako zaplačem pred njim, mislit će da sam još slabiji.

U toj dobi... Pokušavao sam se ugledati na svog oca, pokušavao sam biti muškarac. Pokušavao sam pridobiti njegovu ljubav i naklonost. Jednostavno sam želio da me tata voli. I nije da me nije volio, samo je to pokazivao na težak način i u toj dobi nisam mu htio pokazati nikakvu slabost. Sjećam se kad sam bila mlad, kad god bismo ljutili tatu, on bi udarao šakom o prsa što je glasnije mogao i govorio: „Ja sam lav, znaš li tko je lav? On je kralj džungle. To znači da se ne možete zezati s lavom.“ I jednostavno sam to zapamtio. Ako je on lav, onda to znači da sam ja sin lava i ne smijem pokazati slabost, pa sam jednostavno otišao u svoju sobu, zatvorio vrata i vrištao najjače što sam mogao, a da ne proizvedem ni zvuk.

Uskoro sam shvatio da mjesto na kojem živimo vode dvije obitelji. Ti ljudi su jednostavno izgledali… Znam da će ovo zvučati zaista čudno… Je li moguće reći da možeš vidjeti zlo u nekome samo gledajući ga? Dečko koji je bio vođa u to vrijeme, volio bih da mogu reći

njegovo ime, ali neću… On bi samo napravio ovo (nacistički pokret rukom). Pomislio sam: „O, sranje.“ Ne postaje bolje, zar ne?

Prva tučnjava u koju sam upao bila je s dečkom iz škole, bijelim dečkom. Ali način na koji se oni tuku, u usporedbi s Londonom, potpuno je drugačiji. U Londonu, ako se želiš tuči s nekim, zgrabiš ga i odmah se potučete, nekoga naljutiš i – bum. U Essexu se dogovaraju „nađemo se iza uličice i ti i ja ćemo to riješiti.“

„Okej, da, to ću učiniti.“

Dakle, tučnjava se organizira. Bila je na velikom igralištu i vidio sam samo gomilu bijelaca u krugu i čim sam im se približio malo su rastvorili krug i zapitkivali: „Je li to on? Je li to on?“

Huligani: „Odmakni se crna p****.“

„Od****!“

„Zašto si, je****, ovdje dečko?“

„Zašto si ovdje?“

I odjednom, klinac samo dođe do mene i bum. Pao sam na pod. Sve se zacrnilo. Taj me klinac jednostavno udara u lice, i kunem vam se, nisam osjetio ništa. Sve što sam čuo bilo je: „Ajde, čovječe, ajde, udari ga.“

„Udari crnu p****. Udari crnčugu, udari ga ravno u lice. Udari ga. Jače, jače!“

Uživali su gledati kako me udara. Skamenio sam se. Pustio sam ga da me udara, da me nastavi udarati dok ne završi. Sjećam se, kada je završio, razdvojili su se da prođem baš kao što sam i došao, ali pratili su me i govorili: „Idi, odlazi odavde, odlazi iz naše zemlje, idi, odlazi, pusti nas na miru, vidiš rekao sam ti da ću ga sredit, sljedeći put kad me crna p**** isprovocira.“ Bio sam uplašen čovječe, jednostavno uplašen.

Sjećam se... Moje oči, sjećam se da su bile jako natečene. Sjećam se da sam otišao do umivaonika i pokušavao sam… Ne znam zašto sam mislio da mogu jednostavno sve isprati. Počeo sam samo plakati. Nikada prije nisam tako plakao, znate onaj jecajući plač. Sjećam se… Oprostite. Sjećam se da sam čuo mamine korake kako se polagano penju uz stepenice. Vidjela me je, pogledala me zaprepašteno i počela govoriti svojim materinjim jezikom: „Moj život, moj život, moj život, što sam to učinila? Tko je mome sinu ovo učinio.“

Krivila je moga oca jer je smatrala, da je bio kod kuće, znao bi gdje idem ili bi čuo što se događa i mogao bi zaustaviti to, ali krivila ga je jer nije bio ovdje. Na neki način, osjećao je da je ona u pravu jer on bi trebao biti Superman, zar ne? To bi očevi trebali biti, a on to nije mogao… Mislim da je to samo nadodalo još više problema na one koje su već imali, što je onda nadodalo na moje probleme. Nakon toga, napustio je posao u Londonu i počeo tražiti posao u blizini. Ali nije se ostvarilo. To je opteretilo obitelj. Tata je postao jako bijesna osoba.

Novinar: „Je li te ozlijedio?“

„Je, ali u redu je.“

Nakon što sam izgubio tu tučnjavu, jednostavno sam si rekao: „Preživjet ću jedino ako se uklopim, ako postanem kao oni.“ Pa sam učinio što god sam morao kako bih se uklopio u grupu ljudi koji su mrzili boju moje kože. Počeo sam s odjećom. Skupljao bih sav svoj novac za večeru, doslovno se izgladnjivao. Pretvorio sam se u čačkalicu. Sve kako bih mogao kupiti najnoviju odjeću, poput Lionela Scotta, McKenzie hudice, trenirki, i sve što sam vidio da nose glavni likovi. To sam i ja želio nositi. Sljedeća na redu bila je kosa, u to vrijeme nosila se bodljikava frizura. Kupovao sam kremu za teksturu koja ravna kosu. Nakon toga počeo sam govoriti s naglaskom: „Kako si frende?“ A oni bi odgovarali: „Kako si ti? Jesi dobro? Hoćemo na piće?“ Govorio sam poput njih, „Da, želim biti poput vas.“ Nakon toga, razmišljao sam kako savršeni bijeli čovjek ima plave oči. Pa sam rekao: „Je** ga, želim i ja plave oči“. Otišao sam u lokalnu trgovinu i kupio najsvjetlije plave kontaktne leće koje sam mogao pronaći. I posljednja stvar koju sam učinio bila je izbjeljivanje kože. Sjećam se prvog puta kada sam to učinio, stavio sam veliku količinu na ruke i nanosio na lice. Gledao sam se u ogledao i pitao „jesam li svjetliji?“ I nisam bio, pa sam stavio još. Kada sam se probudio ujutro koža mi je bila malčice bjelja i pomislio sam „vau“. Imao sam dovoljno na sebi da budem… Nisam čak ni htio biti bijel, samo sam se htio uklopiti i ako je to značilo biti poput bijelaca, onda neka tako i bude.

Nakon nekog vremena sprijateljio sam se, pa s rasistima i obiteljima i sa svim ljudima koji nisu voljeli crnce u okruženju. Sprijateljio sam se s njima. Više im nisam bio prijetnja. Bio sam samo crni klinac koji je htio biti poput njih. Kako bih se uklopio, osjećao sam da moram… Da moram šutjeti, ne smijem pričati o nekim stvarima koje sam smatrao važnim, i u određenim situacijama i događajima pronašao bih način kako se složiti s njima.

Jednom smo imali situaciju kada smo hodali niz ulicu, išli smo na tulum s prijateljima i bijelci i crnci su se sukobili.

Huligan: „Je**** bježi, p****! Vrati se natrag u Afriku.“

I rekao je nešto kao: „On je prokleta crnčuga, prokleta crna p****. Ne ti Conelius, ne govorim o tebi, pričam o tvom prijatelju.“ I u tom trenutku samo sam, ne ponosim se time, samo sam rekao: „da, cool, kužim.“ Ali ovo su moji prijatelji, što sam trebao reći?

Novinar: „Što jesi rekao?“

Nisam rekao ništa. ništa nisam mogao reći.

Počeli smo razbijati kuće, aute. Postalo je jako nasilno. Ali uživao sam u tome. Omogućavalo mi je riješiti se boli, svog bijesa koji sam osjećao prema ocu, pa mi se svidjelo.

Želite znati najčudniju stvar? Jedino što sam želio tada, kao desetogodišnji klinac, bilo je da me tata voli. Ali… Mislim da je bio jako povrijeđen i on… Jako je povrijedio nas. Pa sam i ja bio jako povrijeđen.

Djevojka vrišti: „Ostavite ga na miru!“

Jednostavno pomislim… Zašto? Zašto bi, zašto bi to radio? Stvarno, zašto? I jednostavno me razljuti jer… Jednostavno mislim da se ne bi smjeli tako ponašati prema ljudima. Jako me muči jer, stvarno me uništilo.

Jedne večeri izašli smo na divljanje. Ugledao sam jednog dečka na biciklu, ne znam što me obuzelo ali jednostavno sam ga udario bez ikakvog razloga. Nije mi ništa rekao, samo sam ga udario. I onda je pao. Sjećam se da sam ga gledao kako leži na podu i jednostavno sam ga udario nogom u glavu. Ali kada sam ga udario, vrisnuo je iz petnih žila i sjećam se njegova izraza lica.

Novinar: „Osjećaš li se krivim?“

Da, ja… Da, osjećam se krivim. Ali, mislim, prihvatili su me.

Neki klinac: „U redu, ne želiš otkinuti jer je mokro i odvratno. (Cornelius uzme dim) Da, tako je!“

Govorimo o crncu kojeg su prihvatili rasisti i koji su bili okej sa mnom, sa mnom od svih ljudi. I bio je dobar osjećaj. Bio je dobar osjećaj.

Želio sam ljubav. Htio sam osjetiti ljubav. Stoga… Sprijateljio sam se s čudovištima.

Sažetak

U ovome radu govori se o korištenju dokumentarnog filma kao nastavnog sredstva u nastavi sociologije. Njegov je cilj preispitati jesu li dokumentarni filmovi i u kojoj mjeri pogodni za poučavanje sociologije, te pomažu li učenicima razumjeti i primijeniti sociološke koncepte i pojmove. Rad je podijeljen na četiri tematske cjeline. U prvoj cjelini govori se o nastavnim metodama, njihovom definiranju i klasifikaciji. Nadalje, u sljedećoj cjelini predstavljena je sažeta sistematizaciju osnovnih svrha i ciljeva nastave sociologije. Treća tematska cjelina okosnica je rada. U njoj se raspravlja o prednostima i nedostacima dokumentarnog filma u kontekstu sociologije, definiraju se preduvjeti za njegovo korištenje u nastavi te navode i obrazlažu osnovni kriteriji za optimalan odabir filma. Posljednja tematska cjelina naglasak stavlja na dokumentarni film pod nazivom *Black Sheep*. U njoj autorica predstavlja dva osnovna načina metodičke obrade dokumentarnog filma u kontekstu odabranih cjelina iz udžbenika sociologije za treći razred srednje škole. Autorica također prilaže i transkribirani tekst odabranog filma na engleskom (izvornom) i hrvatskom jeziku te obrazlaže njegovo korištenje sa ili bez samoga filma ili dijela filma.

KLJUČNE RIJEČI: *dokumentarni film, vizualna metoda, nastavno sredstvo, Black Sheep, sociologija.*

Summary

This paper discusses the use of documentary film as a teaching tool in the teaching of sociology. Its aim is to examine whether and to what extent documentary films are suitable for teaching sociology, and whether they help students understand and apply sociological concepts and terms. The paper is divided into four thematic units. In the first part, the author talks about teaching methods, their definition and classification. Furthermore, in the following section, a concise systematization of the basic purposes and goals of teaching sociology is presented. The third thematic unit is the backbone of the paper. It discusses the advantages and disadvantages of documentary film in the context of sociology, defines the prerequisites for its use in teaching and lists and explains the basic criteria for optimal film selection. The last thematic unit focuses on a documentary called *Black Sheep*. In it, the author presents two basic ways of methodical processing of documentary film in the context of selected units from sociology textbooks for the third grade of high school. The author also encloses the transcribed text of the selected film in English (original) and Croatian and explains its use with or without the film itself or part of the film.

KEY WORDS: *documentary film, visual method, teaching aid, Black Sheep, sociology.*